

Federiko Krutwig Sagredo (1921-1998)

Ainara ONDARRA

Euskara eta Euskal Herriaren inguruan hain arduratsu izan zen Federiko Krutwigi buruz ezer gutxi idatzi izan da. Hona hemen, hantemenka aurkitutako informazioa batu ondoren, bere ideien, proposamenen eta hauen eraginaren gainean zenbait hitz:

Federiko Krutwig Sagredo Getxon (Bizkaia) jaio zen 1921. urteko maiatzaren 15ean. Aita alemana eta ama jatorri italiarrekoa, gaztelera izan zuen ama hizkuntza. Oso gazterik ikasi zituen frantsesa eta alemana: hiru edo lau urterekin bizitzera Bilbora joan eta han oinarrizko ikasketak eskola frantsesean aurrena eta alemanean gero egin baitzituen. Euskara ikasten zortzi urterekin hasi zen bere kontu. Izan ere, aita eskuindarra zuen; ama ez zen anti-euskalduna, baina bere aitak pentsatzen zuen euskara ballorik gabekoa zela. Euskaldun berri zen, beraz, Federiko. Eta euskara bezala, beste hainbat hizkuntza ikasi zituen bere kontu. Hamabost urterekin, gerra zibila piztu zela eta, Lisboara jo zuten Krutwigtarrek. Portugesa ongi ikasteko ballatu zuen Federikok bi urteko egonaldia. Bilbora itzuli zenerako greko eta euskara ongi ikasiak zituen bere kontu.

Bilbon zelarik, Ateneo Berria izeneko erakundearen sortzaileen artean egon zen. Erakunde honen inguruan kulturarekin interesa zuten zenbait talde bildu zen (gerra aurretik Alea kultur taldearen inguruan bildutako jendea batetik, hauen artean Blas de Otero, Mikeldi pintore taldekoak, Uranga, Ajuria eta beste, eta aristokrazia espainolistako Antonio Mentxaka, Adolfo Careaga eta neguritar batzuk) eta europarzaletasuna bultzatzen hasi ziren.

Bestalde, Bilboko garai hartan, hizkuntza kontuak zirela eta, Azkue ezagutu zuen. 18-19 urterekin zekizkien hizkuntzen diplomak eskatzen hasi zen, soldaduska etxetik hurbil egitea erraztuko ziotelakoan. Euskarazkoa bere aitaren bitartez eskatu zion Oleaga euskaltzainari. Nazario Oleaga karlista zen, eta bere aitaren laguna omen. Euskaraz idatziak zituen lanak erakutsi zizkion, eta horiek ikusita, Azkuerengana joatea hobe izango zela erantzun Oleagak. Horrela mintzatu zitzaion Federiko *Jakin* aldizkariari, 1997an egin zion elkarrizketan: "Erakutsi nizkion nire lanak, eta harrituta geratu zen. Handik aurrera sarri joaten nintzen Azkuerengana. Orduan Azkueren *Vasco-español-francés* hiztegia *Español-vasco* izatera aldatzen ari ziren Azkue eta Oleaga, eta horretan laguntzen hasi nintzen"¹. Orduan ezagutu zuen, bada, Resurrección María de Azkue. Eta orduan sendotu zen Federikok euskararekin zuen harremana, elkarlan emankor bati hasiera emanez. R. M. Azkue, N. Oleaga, J. Urkijo... guztiekin ibili zen lanean, guztiekin izan zituen harremanak. Baina, bereziki Azkuerekin.

1942. urteko urriaren 29an euskaltzain urgazle aukeratu zuten. Bost urte geroago, 1947. urteko azaroaren 29an, ikusirik Federikok irakurtzen zituen txostenek mesede handia egiten ziotela Euskaltzaindiari, euskaltzain oso izendatu zuten. Hori da, bederen, Euskaltzaindiaren aktetan agertzen dena. Baina Federikok zalantzan jarri zuen *Jakin* aldizkariari egin zion elkarrizketan. Bere esanetan, 1942. urtean diploma bat eman zioten, euskaltzain urgazle edo oso izendatzen zuten zehaztu gabe. Baina ez zen bigarren diplomarik izan, ez zen bigarren aldirik izan.

Euskaltzain oso edo urgazle, kontua da 1942tik aurrera Euskaltzaindiko bileretan parte hartu zuela. Batzarretara joaten batzuetan, bere lanak bidaliz bestetan. Eta lan hauek mesede handia egin zioten Akademiari. Federiko Euskaltzaindiara hurbildu zen garaian, erdi hilik zegoen Akademia. Eta bera izan zen berau berpiztu zuena. Urte gutxitan, Azkue zaharraren babesean, Euskaltzaindiko ekintzalle nagusi bilakatu zen Krutwig. Berari eskatu zitzaion Euskaltzaindiaren berrikuntzarako plangintza lantzea, eta berak egin-

(1) Murua Uria, I., "Federiko Krutwigi elkarrizketa", *Jakin*, 101 uztaila-abuztua, 67 or.

dako proposamena osorik onartu zen 1949an: Iparraldeko eta erbesteko euskaltzainak Akademian berriro onartzea eta aurrerantzean hamabi euskaltzain baino hemezortzi izatea mahalgaineratu zuen. Federikok euskaltzain berri Jean Saint Pierre, Pierre Lafitte, Rene Lafon, Louis Dassance eta Manuel Lekuona proposatu zituen, hala nola, euskalkietako ordezkaritza gutxieneko bat zehaztea (bi bizkaitar, bi gipuzkoar, bi lapurtar, nafar bat, baxenafar bat eta zuberotar bat) eta gainerakoak beraien merituagatik hautatzea.

Proposamen honekin Federikok buruan zuena Euskaltzaindia berreskuratzea zen, gerra eta erbestea zela eta, galdurik baitzegoen Akademia. Baina Euskaltzaindia indartzeko ahalegin horren atzean bere proiektua zegoen; eta ez zen makala: euskara batzea, batetik, eta euskara modernizatzea, bestetik. Alde horretatik, euskara batzearen alde eraginkorrenetakoa izan da. 1944ko lehenengo bileran jadanik, "Unificación de los dialectos vascos" lana aurkeztu zuen. Bertan, hala nola beste txosten batzuetan ("Euskararen idatzi hizkuntza", 1950-1-27; "Comentarios sobre la ortografía del euskera", 1950-3-31; "El aspecto del verbo vasco", 1950-12-29 ...), Lapurdiko literatur tradizioa hartu zuen oinarri -Leizarraga, Axular, Etxeberri, Haraneder...-, betiere hizkuntza landuenetako maileguak onartuz -grekotik, batez ere-, eta ahozko tradizioa baztertuz. Jean Haritxelhar euskaltzainburuak, Krutwigen heriotza zela eta, *Euskaldunon Egunkaria*-ri esan bezala: "Federiko Krutwigek bazuen bere baitan sineste bat, eta zen idatz-hizkuntza bat behar zela sortu. Federikok ikusten zuen hori izan zitekeela lapurtera klasikoa. Ez dugu bide hori hartu baina Krutwigen ideia izan zen hori, erran behar baita ikusten zuela beharrezkoa zela hizkuntza idatzi bat"². Dena den, Federikok berak aitortzen zuen ez zela lehena izan literatur hizkuntzaren batasuna proposatzen; aitzitik, Akademia fundatu zutenean, Urkijok eta Broussainek honi buruzko idazki bat idatzi omen zuten, tradizioa lapurterak zuela esanez, gainera.

Bestalde, euskaltzain berriek beren sarrera hitzaldiak egiten zizuztelarik, Federikori zenbaitetan erantzutea egokitu zitzaion: 1949ko ekainaren 25ean Seminario Rojasi erantzun zion; René La-

(2) Askoren artean, "Federiko Krutwig hil da", *Euskaldunon Egunkaria*, 1998ko azaroak 17, 10-12 orr.

fohi 1950eko uztailaren 15ean. Azkenik, 1952ko apirilko bilkuran, Bizkaiko Foru Aldundian, Luis Villasanteri erantzun zion, baina egun horretan erabat aldatuko da Federiko Krutwigen bizitza.

Garai hartan, Krutwigek kontaktzen zuenez, Elizan dena gaztele-raz egiten zen. Frantziskotarren artean zeuden salbuespen bakarrak, eta horietako bat zen Luis Villasante.

Horrela bada, Villasantek bere sarrera hitzaldia eman ondoren ("Literatur-euskara Laphurtarr klasikoaren gain"), Federikok berau gorai patuz hasi zuen berari zegokion erantzuna. Baina hasieran hitz gozoak erabili bazituen, berehala ekin zion erasoari, Elizak euskara-ekin zuen jarrera gogor kritikatu. Alde batetik, euskararekiko jarrera hau eta beste hizkuntza minorizatu batzuen aurrean zuen jarrera alderatu zituen, eta bestetik, Euskal Herriko Eliza-Hierarkiak Eliza-ma-namenduen aurka jokatzeko zuela salatu zuen.

Jakin aldizkariak egindako elkarrizketan argitu zuenez: "Liburu batzuk banituen alemanez eta banekien Eliza, Polonian-eta, beti presta-tu zela hizkuntza nazionalaren alde. Horri buruz hemengo apezek baino gehiago nekien. Orduan, azaldu nuen aita saindu hark zera erran zuela, beste hark beste hura... Eta hemengo Elizak hizkuntzarekin zuen jarrera kritikatu nuen. Eliza kritikatu nuen, ez Estatu"³.

Hitzaldi horren ondorioz erbestera jo behar izan zuen Federiko Krutwigek. Aginpide frankistak ez zuen gustora hartu hitzaldiaren me-zua. Txillardegik, ordea, hitzaldia aitzakia baino ez zela izan adierazi izan du, Federikoren heriotza zela eta, Euskaldunon Egunkaria-ra bidalitako iritzi artikulua batean: "Federiko alor guztietan mugitzen zen. Hori dela eta, hitzaldi bat aitzakia, polizia bila hasi zitzaion 1952an. Eta, ozta-ozta egin zuen ihes, Iparraldera eta Parisa Iristeko"⁴.

Arazoiak arrazoi, alde egin behar izan zuen Federikok. Hasiera batean Donibane Lohizunera joan zen. Bertan, errefuxiatu arteko giroan, Jagi-jagikoak ezagutu zituen. Hauen artean Lezo Urreiztieta-rekin topo egin zuen eta adiskide minak bilakatu ziren. Dena den,

(3) Murua Uria, I., "Federiko Krutwigi elkarrizketa", *Jakin* 101, 1997 uztaila-abuztua, 84 or.

(4) Txillardegi, "Federiko eta gu", *Euskaldunon Egunkaria*, 1998ko azaroak 22, 3or.

oso denbora laburra egin zuen Donibane Lohizunen, bizpahiru hilabete. Berehala Parisa joan zen, eta hiru urte eman zituen bertan. Jagi-Jagiko jendearekin harremanetan jarraitu zuen. Harreman hauen ondorioz, altxamendu armatu baten plana egiten hasi zen Federiko. Lezo Urreiztieta Parisen izaten zen sarri, eta ados omen zegoen. Gauzak prestatzen aritu ziren, baina azkenean planak ez zuen aurrera egin.

Eusko Jauriaritzako jendea ere ezagutu zuen Parisen, Irujorekin izan zuen harremanaren bitartez. Baina ordurako, Federiko ohartua zen Eusko Jauriaritzak ez zuela ezer egiten.

Parisen egin zituen hiru urte horietan,aldi berean, ekialdeko hizkuntzak ikasi zituen Unibertsitatean. Filosofia indiarrekiko eta bereziki budismoarekiko interesa lehendik zetorkion, Parisa joan zenerako Indiaren Filosofia ongi ezagutzen zuen, eta bertan pertsiera, hindustanera eta tamilera hizkuntzak ikasten hasi zen.

Paristik Alemaniara joan zen 1955. urtean. Bonnen lehenengo eta Kolonian gero, sei bat urte egin zituen. 1956ko Parisko Euskal Biltzarrean gerrila borroka defendituz txostena irakurri omen zuen. Biltzarrean EAJren eta Eusko Jauriaritzaren politika kritikatu zuen bakarretariko izan zela dio, bada, Txillardegik 1996ko *Hitza hitz. Txillardegirekin solasean* elkarrizketa liburuan: "Ordurako nahikoa elaboratuak zituen nonbait Krutwigek gero Vasconia-n agertuko zituen teoriak. Edozein modutara ere, erabat eroturik zegoela pentsatu omen zuten"⁵. Federikok, ordea, ukatu egiten zuen Biltzar hartan egon zenik. *Jakin* aldizkariari adierazi zionez, bera jadanik Alemanian, Kolonian bizi zen eta ezkondua zen. Batzuk Parisen egon zela esan arren, gero ETA sortuko zuten gazteek han aurkitu zutela eta bera orduan ETAREN bultzatzaile izan zelakoa ukatu zuen. "Han irakurri ziren testu batzuk ere erakutsi izan dizkirate, nireak zirela erranez. Eta gogoratzen dut idatzi nituela. Baina leku ezberdinetan berdenboran pertsona bakarra ezin da izan"⁶.

1960an Federiko Euskal Herrira itzuli zen, Miarriztera, hain zuzen

(5) Agirre, J., *Hitza hitz. Txillardegirekin solasean*, Elkar, Donostia, 1996, 84or.

(6) Murua Uria, I., "Federiko Krutwigi elkarrizketa", *Jakin* 101, 1997 uztalla-abuztua, 86or.

ere. Gai politikoetan buru-belarri sartu zen orduan. Oso adiskide zituen Marc Legasse eta Paco Miangolarrarekin elkartu zen. Jarrera kritiko batek batzen zituen hiruak: beraien gusturako elizkolegia zen giroa, baita ETAREN lehenengo kideen artean ere, hala nola Txillardeggi edo Julen Madariaga. KLM izena ipini zioten hirukoteari: Krutwig, Legasse eta Miangolarra. Eztabaidatzeko bilerak egiten zituzten. Orduan sortu zitzaion Federikori euskal nazionalismoaren egoeraren inguruko kezka. Eta norbaiten bultzadatxoa baino ez zuen behar izan *Vasconia*, bere saio-libururik ezagunena prestatzen hasteko: Miangolarrarena. Berak eskatu omen zion: "Hemen egiten den nazionalismoa hilda dago, europar erako nazionalismoa sortu beharra dago hemen, nazionalismo progresista, eta zeu zara hori idatz dezakeen bakarra"⁷. Federikok bazekien nolakoak ziren Europako nazionalismoak. Euskal Herriaren egoera ekonomikoa nolakoa zen aztertu zuen, nola zen egoera nazionala, teoria nola aplikatu hor... Eta modu honetan, nazionalismo ezkertiar moderno bat zer zen idatzi zuen: *Vasconia*. Miangolarrak ordaindu zuen liburua eta Federikok argitaratu 1963an, Fernando Sarrailh de Ihartza ezizenarekin. Liburu hark eragin handia izan zuen belaunaldi gazte antifrankistarengan, EAJren burubideak zalantzan jartzen zituztenen artean. Krutwig berak aitortu zuen *Vasconia* gutxi zabaldu zela hasiera batean. Baina, Espainian Fragaren ministerioak argitaratzen zuen *El Español* aldizkariari esker, Euskal Herrian libururik erakargarrienetako bilakatu zen. Izan ere, *El Español* aldizkarian *Vasconia* liburuari buruzko artikulua luzea agertu zen, berau ETAREN Biblia zela esanez. "*Vasconia* iez zen ETAREN Biblia"; hala zioen Krutwigek. Txillardegik berak haren kontra idatzi zuen. Baina Fragak propaganda egin zion eta jendea *Vasconia* irakurtzen hasi zen. Jendeak pentsatzen zuen egiatan ETA *Vasconia*-ren produktu zela. Federikok zioenaren arabera, "ez zen horrela hasieran. Baina, bertzalde, egia gertatu zen: hori horrela zela pentsatzen sartu ziren asko ETAN eta orduan barrutik vasconiatu zuten"⁸.

(7) Murua Uria, I., "Federiko Krutwigi elkarrizketa", *Jakin* 101, 1997 uztaila-abuztua, 88-89orr.

(8) Murua Uria, I., "Federiko Krutwigi elkarrizketa", *Jakin* 101, 1997 uztaila-abuztua, 91or.

Kezkatuta azaltzen zuen bere burua garai hartako euskal nazionalismoaren egoera zela eta. Jelkideen nazionalismoa kritikatu zuen, besteak beste ikuspuntu historiko eta estatalista leporatuz. Izan ere, Federikoren iritziz, historia abiapuntu hartuz, historian gure herriak izandako hedapenaren arabera estatua sortzeak ez zuen zentzurik. Aitzitik, etnari begiratu behar zitzaion, etnia horrek, herri horrek osatu behar zuen nazioa. Euskal nazionalismoak, beraz, euskal herriaren pertsonalitateari, izaerari begiratu behar zion, modu horretan nazioa osatzeko eta eraikitzeko. Non islatzen zen herri baten izaera, Federikoren iritziz? Faktore ezberdinak izendatu zituen *Vasconia*-n, baina lehena, zalantzarik gabe, hizkuntza. Ondoren, kultura eta mentalitatea, erlijioa zenbait kasutan, arraza eta faktore ekonomiko, sozial eta materialak egongo ziren, baina lehenik hizkuntza. Euskarari begiratu behar zion, beraz, euskal nazionalismoak; euskara zaindu behar zuen.

Alde horretatik, ordurarte ikutezina izan zen Sabino Arana Goiriri kritika partziala egin zion. Sabino Aranarentzat nazioa osatzeko faktorerik beharrezko eta garrantzitsuena arraza zen. Federico ez zegoen ados puntu horrekin eta kritika egin zion. Kritika ez zen hor bukatzen, ordea. Jarraian jelkideen kontra ziharduen, Sabino Arana Goiriren bidetik jotzea leporatuz. Hauer, euskal arrazako izateari, euskal odola eramateari nahikoa iritzi, eta euskara erabat baztertua izatea leporatzen zion. Honekin oker handia egiten ari zirela eta, gogor kritikatu zituen *Vasconia*-n.

Bestalde, euskal arazoa Elizak zuen indarraren menpe zegoela salatu zuen, herriari bere bizigarria galarazten baitzion: "Eredurik okerrena predikatzen zuen Elizarekiko obedientzia erdeinagarriak erbesteko santujaleen opioarekin batera hain zuzen, euskal herria galzorian utzi dute"⁹. Beretzat jelkideak "apaiz-andana" baino ez ziren, Jaungoikoa lematzat hartu eta herriaren garapena Jainkozko Probi-dentziaren esku utzia zuen apaiz-andana.

Azkenik, inperialismoaren aurka ere egin zuen. Frantzia eta Espainia gogor kritikatu zituen Euskal Herria zapaltzeagatik. Baina, baita EEBBen paper inperialista ere. Izan ere, politikan ez oso aditua eta nazioarteko politikan gertatutako hanka sartzerik handienen egile

(9) Krutwig Sagredo, F., *Vasconia*, Norbait, Buenos Aires, 1963.

zen herri honek, diktadore eta nazio zapalketan ziharduten erregimen guztiak babesten zituen.

EAJren nazionalismo kontserbadoreak, ordea, ez zion inongo irtenbiderik ematen egoerari. Honen aurrean, Federikok nazionalismo aurrerakoi bat proposatzen zuen, betiere Europako nazionalismoel jarraikiz. Honela laburtu zuen berak ikusten zuena eta proposatzen zuena:

“Gerra aurreko belaunaldia: euskaltzalea neurri batean, kontserbatzailea, klerikala, nazionalista baino sabindarra, estatutista asko beraien artean, Espainiarekin akordio bat lortzearen aldekoak, itun-rako eta aldaketa politikorako joera. Herrialdearen interes ekonomikoaren defendatzaile (nahiz egiatan Euskadiko klase batenak izan).

Gerra ondoko belaunaldia: euskaltzalea, aurrerakola, akonfesionala, antiklerikala ez denean, nazionalista, baina ez sabindarra, separatista, Espainia eta Frantziarekiko bereizketaren aldekoak, ezinbesteko izanez gero Indarra erabiliz, batera politikoak”¹⁰

Horretarako, esan dugun bezala, lehenik euskara indartu beharra zegoen. Euskarak, nazioa osatzeko faktore garrantzitsuen bezala, goratzea behar zuela zioen. Alde horretatik, bateratzearen eta modernizatzearen premia azaltzen zuen; hau da, euskara literario baten beharra. Horretarako, Euskaltzaindian lanean ziharduela jorratu zuen bideari jarraikiz, lapurtera klasikoari zeritzon egokien; Leizarraga, Axular eta bere eskola ikusten zituen eredu. Izan ere, batetik, herri mailan batasuna ekarriko luke, eta bestetik, gure kultura zirkuluaren ikutu greko-latindarrari esker, herria goi mailara jasoko luke.

Baina, euskara goratzearekin batera, hizkuntza eta kultura goratzearekin batera, euskal herriak politiko eta ekonomikoki independizatu behar zuela zioen. Batak bestea eskatzen zuen. Frantzia eta Espainiaren zapalkuntzarekin eten beharra zen. Alde honetatik, Federikok Euskal Herria “Europako EEBBen” baitan zekusan, etnien arabera egituratua egongo zen Europa konfederatu baten baitan. Euskal Herria, beraz, estatu federatu bezala proposatzen zuen. Nola lortu, baina, hau ? Honela eman zion hasiera BELLICA, *Vasconia*

(10) Krutwig Sagredo, F., *Vasconia*, Norbait, Buenos Aires, 1963, 275or.

liburuaren selgarren atalari: "Politika arloan bide guztiak agortuak direnean, etsaiak elkarriketarik nahi ez duenean, askatasunerako gerra da irtenbide bakarra"¹¹. Federikok, Euskal Herriaren kasuan, politika arloan bide guztiak agorturik ikusten zituen. Honela bada, justifikatua zen borroka armatua. Atal honetan gerrila bat nola egituratu azaldu zuen eta eragin handikoa izan zen ETArengan.

Kritika eta proposamen hauek guztiak egiteko analisi marxista (Marx eta Leninen alpuak txertatu zituen *Vasconia*-n) eta anarkistetan (Proudhon alpamen gustokoenetakoa zuen) oinarritu zen.

Ez zuen luze iraun Miarritzen. Madrilgo Gobernuak, *Vasconia* zela eta, madarikazio guztiez madarikaturik, batez ere gerrila-estrategia bat proposatzen zuelako, Pariskoari Federiko Krutwig Frantziatik bota zezan eskatu zion. Baita lortu ere. Horrela iritsi zen 1964an Belgikara.

Belgikan zegoela, 1965ean, argitaratu zuen bere bigarren liburu, *La cuestión vasca*. *Vasconia*-k izandako arrakasta ikusita, partidu marxista-leninista espainolaren eskaria izaan zen, eta partidu honek berak egin zuen lehen argitalpena. *Vasconia*-ren ideia berak garatu zituen *La cuestión vasca*-n, nazionalismo iraultzaile baten ildotik nolabait. Arazo batzuetan teoria marxistak eta maoistak nazionalismora ekartzea zuen helburu. Sozialismoa eskatzen zuten espainolei ulertarazi nahi zien, beraien benetan esaten zutena baldin baziren, euskal nazionalismoaren ikusmoldea defenditu behar zutela, batez ere, nazionalismo hori aurrerakola izanik.

Belgikan zegoela, ETako kideekin harremanak izan zituen. Bere atzetik Iparraldetik kanporatuak izan ziren Eneko Irigarai eta Txillardegi bere etxean sartu ziren. Azkeneko hau 1949az geroztik adiskide bazuen ere, garai honetan politikoki elkar ezagutzeko parada izan zuten. Sozial-inperialismoaren kontra egitekotan, *Branka* aldizkaria sortu zuten. Baina harremanak ez zuen luzaroan iraun. Federiko ETAn sartzean, Txillardegi irten egin zen. Eta Federikok bere aldetik, *Branka*-n parte hartzeari utzi zion.

Noiz sartu zen Federiko ETAn? ETaren estrukturak beti desegiten zituztela eta, Julen Madariaga hurbildu zitzaion, ezin apurtuzkoak

(11) Krutwig Sagredo, F., *Vasconia*, Norbait, Buenos Aires, 1963, 327or.

ziren estrukturak egiteko eskatuz. Federikok mugimendu iraultzailea nola antolatu azaldu zien. Txosten pare bat prestatu zuen ETAK 1966-67 artean Lapurdiko Getarian egin behar zuen V. Biltzarrerako. Protagonismo handia izan zuen Biltzar honetan, bere bi txostenak -politikari eta estrukturei buruzkoak- onartuak izan baitziren. Hortaz, V. Biltzar honetan Federiko ETAn sartu zen, eta ordurarte berarekin Branka-n ibilitako Txillardegi, Agirre, Benito del Valle edo Imazek erakundea utzi zuten, ETA marxismoaren gehiegizko eraginpean ikusten baitzuten. Federiko, aldiz, jakin gabe sartu omen zen ETAn: "Ni ETAn sartu nintzen jakin gabe. ETAn sartzeko ez dakit errito bat egiten den edo ez. Nik ez dut egin behintzat. Eta ez dut dimisioa eman irteteko. Ez dakit ETAn sartu nintzen edo ez. Vasconia idatzi nuen eta deltu zidaten. Ni ez naiz ofizialki ETAn sartu, eta utzi ere ez"¹².

1967an Italiara jo zuen. Urruntze honek Federiko ETArengandik piskanaka bereiztera eraman zuen, harik eta 1975ean erabat hautsi zuen arte. Urruntze geografikoa, eta aldi berean, ideologikoa. Erroman egon zelarik, 1967-72, Berpizkundearen esanahiaz jabetzen hasi omen zen. Museo guztiak bisitatu eta orduan ikusi zuen bere ordurarteko indianismoak ez zuela oinarririk. Izan ere, ordurarte pentsatzen omen zuen indianismoa sustral handikoa zela, baina Erroman erabaki zuen bera ez zela indiarra, grekoa baizik.

Erromatik Aljerrera joan zen, han urte bete emateko (1972). Gero berriz Italiara itzuli zen, Aostara beste urtebeterako. Aostatik Lovainara mugitu zen (1973-1978). Hemen zegoela argitaratu zuen *La Vasconie et l'Europe nouvelle*, 1976an, aurrena frantsesez eta gazteleraz gero: *Vasconia y la Nueva Europa*. *Vasconia* idatzi zuenetik gauzak aldatuak ziren eta hori da, hain zuzen ere, azaltzen zuena. Liburu honetan hizkuntza etnikoen ikuspuntuari, kulturari garrantzi gehiago eman zion. Europako kultur batasuna da ideia nagusia.

Kontuan hartu behar dugu Federikok ordurako ETArekin hautsi zuela. *Vasconia*-rekin euskal nazionalismoa beste era batera ikus-teko modua etorri zen, baita ETA erakundearen baitan ere. Baina gauzak berriz desbideratzen ari ziren: Federikok *Vasconia*-n argi utzi nahi izan zuen nazio bat osatzerakoan hizkuntza eta kulturari eman

(12) Murua Uria, I., "Federiko Krutwigi elkarrizketa", *Jakin* 101, 1997 uztaila-abuztua, 95or.

behar zalola garrantzia; alderdi politiko eta militarra bigarren mailan daudela, betiere hizkuntzaren eta kulturaren zerbitzuan. Ez zirudien ongi ulertu zutenik; marxismoa eredu hartu zutenetik, alderdi politiko eta militarrek hizkuntza eta kultura gailendu zuten.

Francoren heriotzaren ondoren, 1978an Euskal Herrira itzuli zen. Euskaltzaindian abuztuaren 25eko bilkuran egin zuen lehen agerpena 1952az geroztik, Luis Villasante euskaltzainburuak ongi-etorria egin ziolan. 1952an Krutwigek egin zion harrera Villasanteri eta 25 urte geroago Villasante bera izan zen Krutwigi ongi-etorria egin ziona.

Urte hartan bertan argitaratu zuen *Garaldea: sobre el origen de los vascos*. Salo-liburu honetan euskal jatorriari buruz hitz egiten du, izenburuak argi azaltzen duen bezala. Jadanik aurreko liburuan, *Vasconia y la Nueva Europa*-n alpatua zuen bere teoria: Indoeuroparrak Europara eta bereberek Afrikako iparraldera iritsi aurretik, mendebaldeko Europa eta Ipar Afrika guztian, ahaidetasun hertsian, zenbait herri bizi omen zen, eta euskal herria horietako bat da. *Garaldea: sobre el origen de los vascos* liburuan talde linguistiko honen aztarnak ikertu zituen, eta "garaldetar" izenaz bildu hizkuntza hauek, zeinetan euskararekin batera, Eskoziako gardunara, Kanarietako quantxera eta Aostako Haraneko toponimoak kokatu baitzituen.

1979an, hurrengo urtean, *Vasconia*-ren berrargitalpen osatua atera zuen: *La Nueva Vasconia*. 1963an argitaratutako *Vasconia* garai hari egokitutako liburu politikoa izan bazen, *La Nueva Vasconia* politiko-kulturalizat jo zuen. Krutwigek zenbait kontzeptu argitu beharra zekusan. Horrela, *Vasconia* liburua lehen argitalpenean agertzen zen bezala eman zuen, dokumentu guztiekin, "dokumentu historiko" bat baillitza. Eta honekin batera, mota ezberdineko azalpenak, betiere arazo sozio-politiko eta kulturalen ingurukoak. Federikok berak zera esan zuen liburu honi buruz: "Liburu honen helburua argia da... Euskal Herriari zera esatean datza: "Aske izateko eskubidea duzu. Aske izatea behar duzu, baina aske zerbaitetarako izan behar duzu... Eta zerbait hori, hain zuzen ere, zuk europar kultura aberastea eta europar kulturari zu zeu aberastea da, herri batentzat ezin baita izan kultur berpizkundearen bizileku izatea baino etorkizun loriatsuagorik"¹³.

(13) Krutwig Sagredo, F., *La Nueva Vasconia*, Ediciones Vascas, Donostia, 1979, IIIor.

Horrela, liburu honetan lan politikoari utzi eta aurrerantzean bere ahalegin osoa literatur kreazioari zuzenduko ziola azaldu zuen. Izan ere, ordurako Federikok argi zuen mundu euskalduna Europari begira, isolatetik atera beharra zegoela: mundu euskaldunak, bere burua babestu arren, europar kulturaren beharra du bere gainbizitza bermatzeko eta europar kulturari ireki behar zaio, hartan edan dezan eta haren elementu sustagilea izan dadin. Baina proiektu ambizioso hau burutzeko beharrezko tresnak falta zitzaizkion. Honelako proiektua burutzeko literatura ezinbestekotzat jotzen zuen. Honek bultzaturik eman zion hasiera, 1979an, *Belatzen Baratza* izenez eza-gutzero eman zuen roman-bildumari. Roman-bilduma bai, eta ez nobela-bilduma. Argi utzi nahi izan zuen hau: "Roman-a fondo filosofikoa duen istorioa da"¹⁴. Jakin aldizkariak egindako elkarrizketan aitortu zuenez, roman hauek lehenik gaztelerez idatzi zituen, eta ondoren euskarara itzuli. Bere emazte belgikarra Lovainako Unibertsitatean irakasle, roman-aren historian espezialista, berak ulertzeko aurrena gaztelerez idatzi behar izan zuen *Belatzen Baratza*. Baina gaztelerez egin ondoren, euskarara itzultzen hasi zenean ohar-tu omen zen euskarak ez dituela hizkuntza mailak; honela dio *Jakin* aldizkarian: "Bi pertsona elkarrizketan ari direla, berdin bata piramide sozialean golan egon edo behean egon. Hizkuntza klasikoetan, hizkuntza kultoetan, lengoala mailak daude: era ezberdinean mintzo dira bataren edo bestearen klase sozialaren arabera. Orduan erran nuen: euskaraz sortu egingo ditut lengoala mailak"¹⁵. Saiatu bederen, saiatu zen 1979 eta 1983 bitartean argitaratutako roman-etan: *Belatzen Baratza*. *Mikelditarrak*. *Euskal errankari hamaika irazkietan eta bederatzi ilbetan*, Ediciones Vascas, Donostia, 1979; *Ekhaitza*, Luis Haranburu, Donostia, 1980; *Igibarziaren Iphuinak*, Luis Haranburu, Donostia, 1980; *Jakintza Baitha*, Luis Haranburu, Donostia, 1982; *Otsoaren bidea*, Luis Haranburu, Donostia, 1982; *Erroten Burgiko Mysterioa*, Luis Haranburu, Donostia, 1982; *Mystagintza Zaharra*, Luis Haranburu, Donostia, 1983; *Ortziren Zaldiak*, Luis Haran-

(14) Murua Uria, I., "Federiko Krutwigi elkarrizketa", *Jakin* 101, 1997 uztaila-abuztua, 100or.

(15) Murua Uria, I., "Federiko Krutwigi elkarrizketa", *Jakin* 101, 1997 uztaila-abuztua, 101or.

buru, Donostia, 1983; *Garaziko Oihanaren Thuma*, Luis Haranburu, Donostia, 1983; *Sua ez da hiltzen*, Luis Haranburu, Donostia, 1983.

Geroago, onartu ere onartu zuen porrot egin zuela, oraindik existitzen ez zen eta ez den euskal gizarte batentzat aritu baitzen idazten. Duela ia bi urte *Jakin* aldizkarian zioenez: "Baliteke inoiz existitzea, baina gaur ez da existitzen. Euskara beheko klaseen hizkuntza da"¹⁶.

1984. urtean argitaratu zuen bere azken liburua: *Computer Shock. Vasconia. Año 2001* salo-liburua. XX. mende hondarrean Euskal Herriak daukan erronka informatikoari buruz idatzi zuen liburu honetan. Izan ere, Krutwigen iritziz, aro berri batean sartu gara: zibernetikaren aroan. Eta zibernetikaren aro honetan, gauzak aldatu egin dira. Orain arte, aberastasunen sorreraren oinarrian teknika eta energiaren kontsumoa egon dira. Beti. Baina orain, zibernetikaren aroan, duela 10-15 urtetik, aberastasun handiena informazio berriaren oinarritik dator. Eta informazioa burmuinean sortzen da. Horregatik, robotikaren morroi ez bilakatzeko, pentsatzen duen jendea, asmatzen dakien jendea prestatu behar dela zioen.

Krutwigek gizarte hierarkizatu batean sinisten zuen. Berak zioenez, "gizarte bakoitzak bere mailaketa dauka". Goian jenoak, adimen inteligenteko pertsonak genituzke; hau da, lehendik ezarririkoa bi teoriatik abiatuta, berri bat asmatzeko gai direnak: gizarteko ehun mila lagunetik bakarra. Gutxiengoa, beraz, baina gizateriaren garapena beralen esku dago. Beralek asmatzen, pentsatzen dituzte aurreapidea ekarriko duten gauza berriak, eta beralek irakasten dizkiete gainontzeko guztiak. Hortaz, erdiko mailan izango genuke gehiengoa: jenoiek asmatutakoa erabiltzen ikasi eta abian jartzen dutenak. Gainontzekoak, gizartean egokitu ez eta baztertuak izan behar dira, gizateriaren garapenerako oztopo baizik ez baitira. Alde honetatik, gogor kritikatzan du Kristautasuna batetik, eta marxismoa bestetik. Kristautasunaren kontra, jadanik 1952an, Luis Villasantek Euskaltzaindian sartzen zela eta, egin sarrera hitzaldiari emandako erantzunean egin zuen. Baina oraingoan salaketaren oinarria bestelakoa zen: gizartean egokitu ez eta desagertzera jo beharko luketen

(16) Murua Uri, I., "Federiko Krutwigi elkarrizketa", *Jakin* 101, 1997 uztaila-abuztua, 101or.

horiei, gizateriaren garapenerako oztopo diren horiei babesa ematea leporatzen zion. Krutwigek gizateriaren eboluzioan indartsuenaren legeak funtzionatzen duela zioen, Kristautasunaren miseriak kaltea baizik ez duela ekarri. Alde horretatik marxismoa Kristautasunaren sasikume jotzen zuen. Marxismoari, Kristautasunaren bidetik, berdintasuna azpimarratzea leporatzen zion. Krutwigek zioenez, "denak ez gara berdinak. Denak berdinak bagina, ez legoke aurrerapiderik". Ideia hauek jarraituz, gizateria hondamendirako bidean zekusan.

Horixe izan zen, Krutwigen iritziz, Euskal Herrian gertatutakoaren eragile. *Vasconia* idatzi zuen garaian, jeltzaleak "apaiz andana" izendatu zituen; beraien kristautasunari egozten zion garai hartako nazionalismoaren egoera kaskarra. Oraingoan, ordea, ETA eta HB zituen ikusmiran, kritika gogorra eginaz: marxismoa erroetaraino sartua zuten. Federikok *Vasconia*-n argi esan zuen nazio baten oinarria kultura zela. ETAk, hasiera batean, horri eutsi zion. Hasiera hartan, adin eta jatorri ezberdineko jendea baturik zegoen, nazio dinamika positiboa sortuz. Baina gero, politika eta kultura fronteak maila intelektual txiki baino txikiagokoen esku geratu omen ziren eta hauek dena hankaz gora ezarri zuten, kultura alderdi politiko eta militarren menpe ipiniz. Honela dio Federikok: "Zenbat eta gehiago usurpatu ideologia marxistak *Vasconia*-ko ideologia, gehiago ahultzen da euskararen auziaren indarra"¹⁷.

Federikok *Vasconia*-n marxismoa behin baino gehiagotan hartu zuen eredu. Baita anarkismoa ere. Baina *Jakin* aldizkariari adierazi zionez: "Ni egiazko marxista ez naiz izan. Nazionalista euskalduna nintzen. Prest nengoen euskal kausarentzat onak ziren ideologia guztiak onartzeko, baita faxismoa ere. VI. Asanbleakoak alderantziz, soil-soilik marxistak ziren, eta hauek enplegatzen zuten euskal nazionalismoa beren helburu marxistarentzat. Guk, aldiz, gauza guztiak enplegatzen genituen euskal nazionalismoaren finean. Tresna bat zen marxismoa"¹⁸.

Kritika honen ondoren, eta aro berri honek informazioari, bur-

(17) Krutwig Sagredo, F., *Computer Shock. Vasconia. Año2001*, Lizarran, 1984, 208or.

(18) Murua Uria, I., "Federiko Krutwigi elkarrizketa", *Jakin* 101, 1997 uztaila-abuztua, 94or.

muinari, adimen intelektualari gero eta garrantzi gehiago eman behar diola kontuan hartuz, Federikok gure kultura, euskal kultura goratu beharra ikusten zuen. Ez da kontu berria bere proposamena: gure kultura zaindu behar dugula zioen, baina bereziki, Grezia klasi-koko kultura berreskuratzea proposatzen zuen. Zergatik Greziakoa ? Federikok liburu honetan azpimarratzen zuenez, mundu osoan hiru kultura handi ezberdin bereiz daitezke: grekoa (Europar), sanskritoa (Indian, Indotxinan...) eta txinarra (Txinan). Alde horretatik, gu, euskaldunok mendebaldeko Europaren parte garenez geroztik, kultura greko horri gagozkiola zioen. Beraz, bertatik jaso behar dugula goi mailara igoko gaituen aberastasuna.

Horretarako, Federikok euskal gizartea ziklo kultural greko-euro-par handi horren barruan egituratzea proposatzen zuen. Honela, Euskal Herriari maila kultural sortzailea ekarriko dion iraultza aurrera eramanez, gure hizkuntza eta tradizio kultural grekoa elkarriz lotzen asmatuz, alde batetik etnikoki euskaldunak, baina bestetik kulturalki grekoak garela, eta bata bestea bezainbesteko garrantzia duela barneratuz, mundu europarrean Euskal Herriarentzat posizio aurreratu bat antolatu ahal izango dugu.

Alde honetatik, Espainia Europatik kanpo uzten zuen. Bere esanetan, Europak ekialdean Bigarren Munduarekin egiten du muga eta hegoaldean kultura islamikodun herrialdeekin. Iberiar Penintsulak, Ebro ibailetik hegoaldera (hau da, Espainiar Estatua, Euskal Herria eta Kataluniarik gabe, baina Portugal erantsiz) tarteko zonaldea osatzen du, Hirugarren Munduko herrialdeekiko oso hurbila, bereziki pentsakerari dagokionean. Dena den, hurbiltasun hori hain omen da handia, ezen batzutan espainiarrak Hirugarren Mundukotzat jotzen baitziztuen. Hori dela eta, europartasuna kontserbatzeko, ez soil-soilik euskaldunentzat, europar guztientzat baizik, Espainia Europatik atuztea beharrezko ikusten zuen. Espainia Europar sartzeko oso arriskutsua litzateke Federikoren ustez, bere mentalitatea kutsatuko bailuke.

Garai honetan, beraz, euskal kultura eta hizkuntza aberasteko grina areagotu zitzaion. Euskara literarioaren beharra azpimarratzen jarraitu zuen. Oinarri gisa, lapurtera klasikoa proposatzen jarraitu zuen, erbestean egon bitartean Euskaltzaindiak beste bide bat hartu bazuen ere. Izan ere, bere usteak tinko zirauen: literatur hizkuntza bat, idatz-hizkuntza bat behar genuela, eta lapurtera klasikoak behar

zuela izan oinarri, hau baita dugun eredurik zaharrena eta landuena. Baina horrekin ez omen zen nahiko. Euskal kultura eta hizkuntza bera aberastu, mailaz goratu beharra zegoen. Roman-bilduma gazteleraz idatzi eta euskarara itzultzen hasi zenean, hizkuntza-mailarik ez duela ohartu zen. Gabezia hau oso larritzat jotzen zuen Federikok. Berak bi gauza argi zituen: bata, gizarte edo herri oro egituratuta dagoela, eta beraz, mailakatuta; bestea, mailaketa hau hizkuntzan islatzen dela, hizkuntza-mailen bitartez. Horrela, Krutwigen arabera, hizkuntza bakoitzak maila ezberdinak ditu. Euskaraz, ordea, ez dago halakorik. Izan ere, hizkuntza-mailak literatur tradizioaren bidez taxutzen dira. Hala zioen *Argia* aldizkariak hil baino gutxi lehenago egindako elkarrizketan: "Hemen mundu guztia oso demokratikoa da, baina horrek ez du ezertarako balio. Herriak ez dira demokratikak. Hizkuntzak finkatzen du gizonaren lekua gizartean: bakoitza bere hizkeraren arabera leku batean dago kokatuta gizartean. Eta noski, denek nahi dute gorantz egin. Euskarak, aldiz, ez du balio euskaldun bakoitzaren egoera soziala finkatzeko. Horren froga garbia baserritarrena da: erdaraz hitz egiten hasten da azkenean, gizarte-mailan gora egin ahal izateko"¹⁹. Euskal Herriak Europan posizio goratu bat lortu nahi bazuen, kultura grekoa kontuan hartu beharra zegoen. Euskarak, hortaz, lapurtera klasikoa oinarri, greko klasikotik edan beharra zuen.

Grekoaren garrantziaz ohartarazteko 1986an Jakintza Baitha elkarteak sortu zuen, beste zenbait lagunekin batera: Manu Erzilla, Alfontso Irigoien, Josu Lavin, Juan Luis Goikoetxea, Michael Morris eta Federiko Krutwig bera izan ziren sortzaileak. Euskal Herrian goi kultura sartu nahi zuten, euskara grekoaren bitartez goratu.

Bere bizitzako azken urteetan, Federikok ez zuen etsi. Bazuen proiektu bat buruan, jadanik *Computer Shock. Vasconia. Año2001* salo-liburuan aurkeztua: "Sophopoli" bat eralkitzea. Zeri deitzen zion Federikok "Sophopoli"? Jakintsuen hiriarri. Jakintsuen hiria eralkitzea zuen helburu, kultura klasikoaren bitartez batxiler humanista ikasteko zentrua. Greko klasikoaren irakaskuntzan oinarritutako batxiler europeista litzateke, gero karrera generalista bat sortzeko. Federikok

(19) Zuberogiltia, A., "Federiko Krutwig", *Argia*, 1998ko azaroak 1, 28or.

azaltzen zuenez, "Sophopoli"-an ikasiko luketen bigarren ama hizkuntza greko klasikoa litzateke, aurrena norberaren hizkuntza ba-bestuz. Helburua gizon Inteligenteen kasta bat sortzea litzateke, elite paneuropeista sortzea.

Ilusio eta esperantza apur batekin joan zitzaigun, bada, Federiko Krutwig 1998ko azaroaren 15ean, 77 urte zituela. Egun batzuk lehenago *Argia* aldizkariak argitaratutako elkarrizketan etorkizun hurbilerako bere planak, Jakintza Baitha elkartearen planak aipatzen zituen: "Heldu den urtean Europari buruzko jardunaldi batzuk antolatuko ditugu, jendea apur bat itzar dadin"²⁰.

Laburbilduz

Federiko Krutwigen bizitza, lanak eta bere ideologiaren garapena kronologikoki ezagutu ondoren, bere pentsamoldearen sintesia eginez bukatu nahi nuke. Federikok iturri askotatik edan zuen, asko irakurri zuen bere bizitzan zehar, eta guzti horretatik bere ideologia propioa sortu zuen.

Abiapuntu estatu / nazio artean egiten zuen bereizketa hartuko dut. Krutwigen arabera, estatua egitura politiko hutsa den bitartean, nazioa bizi den entitate kultural bat da. Nazioa ez dute, inondik inora, konkista edo menperatze bidez ezarritako muga politikoez zehazten, etnia batek baizik. Alde honetatik, esaten zuen Espainian ez dakitela estatua eta nazioa bereizten: "Gauza bat da estatua eta beste bat nazioa. Espainia (konstituzio espainiarrak esan dezakeena gorabehera) ez da nazio bat, estatu bat baizik. Euskaldunok, ordea, nazio bat gara"²¹. Nazioa zenbait faktorek biltzen duten giza taldea da. Faktore hauek, faktore etniko edo nazional deltuak, etniaren kideak batzen ditu, baina aldi berean, auzokoengandik bereizten ditu. Federikoren arabera, faktore etnikoak honakoak dira: lehena hizkuntza; ondoren, hizkuntzaren erabileraren ondorio, pentsamoldea eta kultu-

(20) Zuberogoltia, A., "Federiko Krutwig", *Argia*, 1998ko azaroak 1, 28or.

(21) Zuberogoltia, A., "Federiko Krutwig", *Argia*, 1998ko azaroak 1, 29or.

ra. Baina, beste mota bateko faktoreak ere badira, hala nola arraza, interes espiritualak, edo ekonomia eta interes ekonomikoak, azken hauek jada garrantzi gutxiak.

Federikoren ustetan, Europan estatuak desagertu egingo dira, baina nazioek bizirik jarraituko dute. Horien artean, noski, Euskal Herriak. Euskal Herria, beraz, Europaren baitan ikusten zuen. Europarzaletasun hori gazte-gaztetandik erakutsi zuen eta hori buruan zuela joan zitzaigun mundu honetatik. Zertan datza europarzaletasun hori? Zerk batzen gaitu europarrok? Kultura grekoa ikusten zuen Federikok guztion bateratzaille.

Hiru kultura handi bereizten zituen mundu osoan: grekoa (Europan), sanskritoak (Indian, Indotxinan) eta txinarra (Txinan). Hauen artean, txinarrari intuizio falta egotziko dio, eta indiarrari arrazionalizazio falta. Kultura grekoak, ordea, ez du ezeren beharrik, bai intuizioa bai arrazionalizazioa orekan baititu. Kultura grekoa izango da Krutwigentzat gorena, perfektuena.

Euskal Herria, beraz, Europan sartuta dagoenez, etnikoki euskalduna bada ere, kulturalki grekoa da. Alde honetatik, euskaldun orok bere hizkuntza nazionala menperatu behar du. Baina, baita grekoa, greko klasikoa ere. Aldiz; Espainia Europatik kanpo ikusten du. Iberiar Penintsulari dagokionez, Ebro mugatzat hartzen du. Ebro ibaiaren iparraldean gelditzen denak (Euskal Herriak eta Kataluniak) Europaren baitan egoteko hainako maila du; hegoaldean gelditzen denak, ordea, ez. Iberiar Penintsulako eremu honi Europan sartzeko bidea emateak kaltea ekarriko liguke, ez soilik euskaldunoi, baita galnontzeko europar herriei ere.

Euskaldunok garelara eta ez garelara, Federikok argi du etnia bezalako, nazio bezalako batzen gaituen lehen baldintza euskara dela. Berak abizen euskaldunak ez izateak, bera odol euskaldunekoak ez izateak ez du esan nahi euskalduna ez zenik. Aitzitik, berak euskaraz zekien unetik, euskaldun jotzen zuen bere burua. Eta bere ondoan, euskal abizenak izanik ere, euskara erabat baztertuta zutenei kritika gogorra egin zien.

Hizkuntza nazioa osatzeko faktorerik garrantzitsuena izanik, euskara indartu beharra ikusten zuen Federikok. Alde horretatik, euskara literarioa ezinbestekotzat jotzen zuen. Izan ere, honen bitartez, herriaren beraren maila goratzea lortuko litzateke, herriak euska-

ra hau bereganatuko bailuke batetik; bestetik, gure herria, gure etnia tribu huts izatetik nazio izaterako bidean asko lagunduko luke. Horretarako lapurtera klasikoa proposatzen zuen oinarri. Bere ustez, lapurtera klasikoa zen euskal herriaren helburu politiko-kultural horretarako, izaera kultural independentea eta ondorioz politikoa lortzeko biderik egokiena.

Federikok argi zuen euskara literarioaren batasuna lortzeko gehien idazten zen euskalkia hartu behar zela oinarri, ez gehien mintzatzen zena, literatur hizkuntza batuak lehenik eta behin irakurtzeko baitira. Honela, gure literaturaren hizkuntza tradizionala proposatzen zuen, eta hau, bere esanetan, Leizarraga, Axular, Gazteluzar, Etxeberri, Haranederrengandik guganaino etorri den literatur lapurterra zen.

Berak gaztetan, bizkaiera sabindarrean idatzi zuen. Baina berehala ohartu omen zen oker ari zela, eta lapurterako tradizioa ikeritzeari ekin zion: Axularren maila herrikoiko hizkuntza batetik, eta Leizarragaren maila goragoko hizkuntza bestetik.

Beraz, literatur euskara bateratuaren oinarri lapurtera klasikoa proposatu zuen. Baina, Federikoren asmoak ez ziren hor amaitzen. Izan ere, euskara bateratzeaz gain, modernizatzea ere helburu zuen. Zenbaitek euskarari kultur hitzik ez izatea leporatu izanari honela erantzun izan zion Federikok: "Baina BERPizkunde aurreko Europa guztiko herrien hizkuntzetatik, zein hizkuntza bizik zeuzkan? Eta gero hartutako hitzak ez ote dira hizkuntza guztientzakoak, eta ez batenak ez beste hizkuntza batenak? Zer egin zuten hizkuntzek orduan? Arbasoen kultur jarauntsia beretzakotu zuten eta latineko eta grekoko kultur hitzak erabili zituzten, Erromako eta Greziako kultur-eme bidezkoak ziren eta"²². Beraz, gu ere kultura horren seme bagara, guk ere klasikoen kultura ondoren dezakegu, European bizi baikara, ez baikara Afrikan bizi. Honela bada, euskara edozein gauzatarako izan dadin, guk ere latinetik eta grekotik hartuko ditugu kultur terminoak. Izan ere, betidanik edonongo hizkuntza bere kultur terminoak bere kultur harrobitik hartu izan ditu.

Garbizaleen kontra egin zuen, alemanek ere grekoko eta lati-

(22) Krutwig Sagredo, F., "Hirur hitzaldi eta izkribu bat", *Egan* 3-4, 1986, 19or.

neko hitz asko dutela argudiatuz. Orain arte euskarak, beste hizkuntzek bezala, latin eta grekotik hitz asko mailegatzen zituen, eta baldin orain ez bada kanpoko elikaduraz elikatzen tamalgarria litzateke, elikadura ez asimilatzea agoniaren ezagupidea baita.

Bestalde, maileguak espainoletik (frantsesa ez du inoiz aipatzen) hartzeari ez zeritzon egoki. Aitzitik, joera gure hizkuntza eta ondorioz nazioaren galera ekar zezakeen.

Federikoren iritziz, kultur hitzek tinko eta sendoak behar dute izan, ororentzat berdinak, edonungo jakintsuek erraz uler ditzaten. Euskaldunek, baldin bere hizkuntza kultur bidea izan dadin nahi badute, euskarak dagozkion kultur hitzak hartu beharko ditu.

Dena den, Federikorengan garapena soma daiteke alderdi honi dagokionean. Izan ere, hasiera batean Erromako eta Greziako kultura jotzen zuen kultur harrobi. Urteak pasa ahal, ordea, hizkuntza eta kultura grekoarekiko grina nabarmenki areagotu zitzaion. Bere azkeneko saio-liburuan argi bereizi zituen Erroma eta Atenas, azkeneko hau alderdi guztietatik goraiapatuz. Argi utzi zuen euskarak lexikoaren %25a berea, preindoeuroparra badu, gainontzekoa, %75a latinetik jasotakoa dela. Eta modernizatzeke, goratzeko hizkuntza grekotik behar zuela edan.

Horrela, euskara literarioa lortuz gero, euskara bateratu eta modernizatua, euskal hezkuntzan erabiltzeaz gain, euskal herriaren intelektual eta jakintsuak irabazi beharra ikusten zuen. Izan ere, Federikorentzat elitea zen herri bat aurrera eramaten zuena. Hizkuntza bat bere mugetan atzeratu arren, herriak erdararen bat ikasi eta erabili arren, baldin herri baten gizarteko kulturdunek beren hizkuntza nazionala onartu eta goratuko balute, lehen jende arruntarena balizik ez zen hizkuntza, nazionalitatearen sinbolotzat herri guztia- ren bihotzetan altxatuko balitz, hizkuntza hau salbaturik legoke. Modu honetan, batetik euskara literarioa herri osora zabaltzea lortuko genuke, eta bestetik nazionalitatearen sinbolo bilakatuz, nazioa osatuko genuke.